

Pendidikan Di Sabah Dan Sarawak Sebelum 1963

Ruslan Zainuddin

Sebuah negara walau sekecil mana pun tentu mempunyai sistem pendidikannya sendiri. Sistem pendidikan secara falsafahnya adalah cara pemindahan ilmu pengetahuan yang dimiliki oleh anggota masyarakat kepada anggota masyarakat yang lain, terutamanya generasi baru. Ilmu pengetahuan dapat disebarkan dengan pelbagai cara, sama ada secara langsung ataupun tidak. Misalnya ilmu pengetahuan yang dipelajari secara teratur dengan guru-guru yang mahir dalam pelbagai bidang seperti ilmu agama, perubatan, pendidikan dan pertukangan. Kadangkala ilmu pengetahuan juga dapat disampaikan secara tidak langsung melalui ibu bapa kepada anak-anak ataupun golongan tua kepada golongan muda dalam bentuk nasihat, tunjuk ajar ataupun peraturan-peraturan yang tidak bertulis berkenaan sesuatu perkara seperti nilai-nilai kemanusiaan.

Sistem pendidikan sesebuah negara sering mengalami perubahan seiring dengan kehendak dan keperluan pemerintah ataupun rakyat di negara berkenaan. Daripada sistem pendidikan yang sederhana menjadi sistem pendidikan yang kompleks selari dengan perkembangan negara dan rakyat di negara itu. Sistem pendidikan di Sabah dan Sarawak sebelum dan semasa penjajahan British juga berkembang mengikut corak penduduknya yang digambarkan oleh kelompok-kelompok kaum yang terdapat di kedua-dua buah negeri itu. Sebelum kedatangan penjajah, masyarakat tempatan khususnya orang Melayu di Sarawak sudah mempunyai sistem pendidikan tradisional sendiri yang berteraskan agama dengan tumpuan diberikan kepada pengajaran al-Quran.

Semasa pentadbiran Brooke, sistem pendidikan Barat diperkenalkan di Sarawak selepas kemasukan badan-badan mubaligh Kristian. Pengenalan sistem pendidikan Barat adalah permulaan perubahan sistem pendidikan

tradisional tempatan bagi memenuhi keperluan pihak penjajah. Ini digambarkan melalui corak pendidikan di Sabah dan Sarawak yang berkembang mengikut falsafah pemerintah di kedua-dua buah negeri, iaitu Syarikat Berpiagam Borneo Utara British dan Kerajaan Koloni di Sabah, serta pentadbiran Brooke di Sarawak.

SABAH

Pada mulanya sekolah-sekolah di Sabah dibuka dan dibiayai oleh badan-badan mubaligh Kristian walaupun terdapat sebilangan kecil sekolah-sekolah Cina dan madrasah. Oleh kerana perhubungannya yang sukar, kegiatan badan-badan mubaligh tertumpu di kawasan yang mempunyai ramai penduduk seperti di daerah pesisiran dan kawasan yang tidak mempunyai ramai penduduk beragama Islam. Mubaligh Roman Katolik menumpukan usaha membina sekolah di daerah yang terdapat ramai suku kaum Kadazan dan orang Cina kerana ia memudahkan mereka mengembangkan agama Kristian di kawasan berkenaan.

Sekolah Mubaligh dan Cina

Badan-badan mubaligh yang bergiat dalam bidang pendidikan di Sabah ialah *Anglican Society for the Propagation of the Gospel* (ASPG), *Mill Hill Mission*, *Basel Mission* dan *Seventh Day Adventists*. Antara sekolah yang terawal ialah sebuah sekolah Inggeris yang dibuka di Sandakan oleh Gereja Roman Katolik pada tahun 1883. Kemudian diikuti dengan sebuah sekolah di Inobong, Penampang. Pada awal abad ke-20, terdapat tujuh buah sekolah yang dikendalikan oleh mubaligh Anglican dan Katolik. Jumlah ini bertambah dengan banyak apabila badan-badan mubaligh Kristian semakin giat menjalankan usaha menyebarkan agama Kristian melalui bidang pendidikan. Pada tahun 1934, *Handbook of the State of North Borneo* melaporkan terdapat 45 buah sekolah yang dikendalikan oleh badan-badan mubaligh Kristian, iaitu tujuh oleh SPG, tiga di bawah *Mill Hill Mission* dan 18 lagi oleh *Basel Mission* dengan bilangan murid yang berjumlah 2,150 orang.

Sekolah-sekolah mubaligh terbuka pada semua kaum dengan murid-murid dikenakan yuran. Kebanyakan sekolah-sekolah ini adalah sekolah rendah dan menggunakan bahasa Inggeris ataupun Cina sebagai bahasa pengantar. Ada sebilangan kecil sahaja sekolah yang menggunakan bahasa Melayu ataupun Kadazan. Pihak gereja mendirikan beberapa sekolah Cina seperti Lok Yuk, Jesselton yang dibuka oleh Gereja Basel dan Shin Siew Sandakan yang mirip kepada pelajaran Cina tradisi dengan bahasa Mandarin sebagai bahasa pengantar. Selain bahasa Inggeris dan Cina, ada juga beberapa mata

pelajaran yang diajar dalam bahasa Dusun: Ia bertujuan mengembangkan agama Kristian kerana kitab-kitab agama Kristian diterjemahkan ke dalam bahasa tersebut. Orang Islam tidak begitu tertarik belajar di sekolah-sekolah mubaligh kerana prasangka agama yang kuat. Manakala suku kaum bumiputera lain tidak mampu menghantar anak-anak mereka belajar di sekolah-sekolah mubaligh kerana yuran yang tinggi dikenakan. Oleh itu hampir sebahagian besar sekolah mubaligh dipenuhi oleh anak-anak kaum Cina.

Perkembangan sekolah mubaligh terbatas di sekitar daerah pesisir yang mudah perhubungannya. Ia dapat dilihat dengan adanya pertumbuhan sekolah di beberapa buah tempat seperti Sandakan, Jesselton, Labuan, Papar, Putatan dan Kudat. Kerajaan juga memberi sedikit bantuan kewangan kepada badan-badan mubaligh bagi memperkembangkan bidang pendidikan. Ini kerana kerajaan tidak berminat membangunkan bidang pendidikan di Sabah. Mengikut laporan *Handbook of the State of North Borneo* keluaran tahun 1921 dan 1934, terdapat dua perenggan pendek yang menyebut, tugas membuka sekolah-sekolah untuk pelbagai kaum diserahkan kepada badan-badan agama bagi melaksanakannya. Paderi lelaki dan perempuan mengajar di sekolah-sekolah mubaligh. Laporan *Handbook of the State of North Borneo* pada tahun 1921 menyebut terdapat seramai 1,500 orang murid di Sabah dengan bilangan sekolah yang berjumlah 22 buah.

Tahun	Bilangan Sekolah	Bilangan Murid
1921	26	984
1927	39	1,983
1940	52	3,932

Sumber: K.G. Tregonning (1965), *A History of Modern Sabah*, Kuala Lumpur: University of Malaya Press, hlm. 182.

Jadual 1 Bilangan Sekolah dan Murid Sekolah Mubaligh di Sabah, 1921, 1927 dan 1940

Tradisi masyarakat Cina yang mengutamakan bidang pelajaran seperti yang diamalkan di Tanah Melayu juga diperkembangkan di Sabah. Mereka mendirikan sekolah-sekolah Cina yang dikenali sebagai Sekolah Persendirian dengan kandungan kurikulum, buku-buku dan guru-guru yang dibawa masuk dari negara China. Sekolah-sekolah ini biasanya ditadbir oleh sebuah jawatankuasa yang dipilih oleh masyarakat Cina. Jawatankuasa ini ber-

tanggungjawab menguruskan semua perkara berkaitan pentadbiran sekolah dan mendapatkan bantuan kewangan, sama ada melalui yuran, pungutan derma ataupun cara-cara lain. Masyarakat Cina memberi sokongan kuat kepada usaha-usaha di bidang pendidikan. Syarikat Berpiagam Borneo Utara British tidak campur tangan dalam pendidikan di sekolah-sekolah Cina. Mereka membiarkan perkara itu dikendalikan oleh masyarakat Cina dengan hanya meletakkan syarat sekolah-sekolah itu hendaklah diperiksa oleh Nazir Sekolah setahun sekali. (Andaya & Andaya, 1983) Sekolah-sekolah Cina semakin banyak dibuka seiring dengan pertumbuhan pesat masyarakat Cina di Sabah yang memerlukan lebih banyak sekolah. Pada tahun 1950, terdapat sebanyak 77 buah sekolah Cina dengan bilangan murid berjumlah 8,489 orang, termasuk 2,728 orang murid perempuan.

Sekolah Melayu

Walaupun Jabatan Pelajaran Sabah ditubuhkan pada tahun 1909, tetapi pada mulanya jabatan ini tidak terlibat dalam mendirikan sekolah-sekolah. Tugas utamanya ditumpukan bagi mengawasi sekolah-sekolah yang dikendalikan oleh badan-badan persendirian, mubaligh Kristian dan masyarakat Cina. Nazir-nazir Sekolah dilantik untuk kawasan pantai timur dan pantai barat Sabah.

Pada tahun 1915, barulah jabatan ini mendirikan Sekolah Melayu yang pertama di Jesselton bagi melatih anak-anak ketua bumiputera yang datang dari beberapa daerah seperti Tawau, Lahad Datu, Rundum dan Kota Belud. Anak-anak ini berumur antara 9 hingga 25 tahun dilatih untuk kursus-kursus tertentu selama tiga tahun mengikut sukatan pelajaran yang dikeluarkan oleh Jabatan Pelajaran Negeri-negeri Selat. Pada tahun 1918, sekolah ini mempunyai 12 orang murid. Walau bagaimanapun mulai tahun 1921, sokongan kepada sekolah ini semakin merosot apabila ketua-ketua bumiputera lebih berminat menghantar anak-anak mereka mempelajari ilmu agama. Pada masa itu terdapat hanya enam orang anak suku kaum Murut yang masih belajar. Pada tahun 1923, sekolah ini terpaksa ditutup kerana tidak menguntungkan.

Syarikat Berpiagam Borneo Utara British kemudian membawa masuk beberapa orang guru Melayu dari Negeri-negeri Melayu Bersekutu dan membina sekolah Melayu di Kota Belud, Papar, Keningau dan Menumbok pada tahun 1921 dan 1922. Sekolah di Kota Belud pada mulanya gagal, tetapi sekolah di Sipitang dan Menumbok mendapat sambutan yang menggalakkan daripada anak-anak orang Brunei dan Kedayan. Pada tahun 1930, terdapat 10 buah sekolah Melayu dengan bilangan murid lelaki yang berjumlah 391

orang. Guru-gurunya berjumlah 53 orang pada tahun 1940 dengan 11 orang daripadanya adalah lulusan Maktab Perguruan Sultan Idris.

Mulai tahun 1935, sekolah-sekolah Melayu kerajaan dikendalikan dengan cara yang lebih ketat dan teratur. Murid-murid dikehendaki memakai pakaian seragam yang diberi dua kali setahun. Mata pelajaran Latihan Jasmani dan Perkebunan diadakan setiap hari sebagai tambahan kepada kurikulum asas yang mengandungi mata pelajaran bahasa Melayu, ilmu hisab, ilmu alam dan kesihatan. (Andaya & Andaya, 1983) Buku-buku berbahasa Melayu tidak begitu sukar didapati kerana bahasa itu sedang berkembang di Tanah Melayu sebagai bahasa pengetahuan di sekolah-sekolah dan maktab-maktab perguruan. Menerusi kerjasama dengan Jabatan Pelajaran Negeri-negeri Melayu Bersekutu, buku-buku teks dari Tanah Melayu dibawa masuk bagi kegunaan sekolah-sekolah kerajaan.

Sekolah Sukarela Rakyat

Suatu perkembangan penting yang berlaku dalam perkembangan pendidikan di Sabah pada tahun 1950-an adalah kemunculan sekolah-sekolah sukarela rakyat yang dibiayai oleh rakyat atau orang kampung sendiri. Sekolah ini lahir akibat kesedaran ibu bapa ke atas kepentingan pelajaran anak-anak mereka. Sekolah ini dibina di atas tanah kerajaan ataupun tanah milik orang kaya, tanpa dikenakan sebarang bayaran sewa. Bangunan sekolah diperbuat daripada atap nipah ataupun rumbia dan berdindingkan papan, tanpa tingkap. Belanja membina sekolah-sekolah ini sangat murah dan cepat disiapkan.

Kesedaran menubuhkan sekolah seumpama ini timbul kerana masyarakat di luar bandar mendapati sekolah-sekolah yang didirikan oleh kerajaan terlalu jauh dan anak-anak mereka terpaksa merentas bukit, sungai ataupun hutan untuk sampai ke sekolah. Pihak kerajaan juga tidak dapat membina sekolah di semua kampung kerana bilangan kanak-kanak dalam lingkungan umur yang layak bersekolah terlalu sedikit. Orang kampung atas daya usaha ketua kampung membina sekolah dan mencari guru daripada kalangan anak-anak tempatan yang pernah bersekolah sehingga darjah lima ataupun enam. Guru dibayar gaji mengikut kemampuan masyarakat setempat. Walaupun sekolah ini biasanya mempunyai bilangan murid kurang daripada 50 orang, tetapi mempunyai darjah satu sehingga darjah yang lebih tinggi seperti darjah enam.

Sekolah Sukarela Rakyat yang pertama dibuka pada tahun 1952 di Tetabuan, Sandakan. Pada tahun 1954, sebanyak empat lagi sekolah dibina di Lanas (Keningau), Taginamburu (Kota Belud), Pendiawan (Pensiangan) dan Kampung Sugut (Penampang). Bilangan ini terus meningkat menjadi 13

buah (1955), 16 buah (1958), 23 buah (1960) dan 30 buah (1961). Akibat bilangan sekolah yang semakin bertambah, Jabatan Pelajaran mengarahkan supaya sekolah-sekolah ini didaftarkan. Selepas didaftarkan, pihak jabatan memberi bantuan dalam bentuk buku-buku dan peralatan menulis, tanpa campur tangan dalam soal menyediakan guru-guru.

Walaupun Sekolah Sukarela Rakyat biasanya menggunakan bahasa Melayu sebagai bahasa pengantar, tetapi tidak semua sekolah berbuat demikian. Malah ada tiga ataupun empat buah sekolah yang menggunakan bahasa Inggeris sebagai bahasa pengantar, ataupun menggunakan kedua-dua bahasa sekali. Misalnya Sekolah Sukarela Rakyat di Pamilan, Tenom dan Kg. Sugut, Penampang menggunakan bahasa Inggeris, sementara sekolah di Wallace Bay dan Tawau menggunakan kedua-dua bahasa pengantar Melayu dan Inggeris secara serentak. Mulai tahun 1962, kerajaan memutuskan untuk mengambil alih Sekolah Sukarela Rakyat secara berperingkat-peringkat. Tindakan ini diambil selepas sekolah-sekolah itu mempunyai guru-guru terlatih dari Pusat Latihan Guru Bumiputera di Jesselton.

Sekolah Menengah

Perkembangan sekolah menengah di Sabah perlahan berbanding dengan sekolah rendah. Pada tahun 1952 terdapat hanya sebuah sekolah menengah, iaitu Sekolah Inggeris Kerajaan di Labuan. Mengikut dasar Kerajaan Koloni, kanak-kanak yang baik daripada segi akademik digalakkan melanjutkan pelajaran ke sekolah menengah yang menggunakan bahasa Inggeris sehingga ke peringkat rendah (*junior*) atau menengah (*senior*) selama tiga hingga enam tahun. Ini bermakna seseorang murid akan menghabiskan masa selama 12 tahun di sekolah, iaitu enam tahun di sekolah rendah dan enam tahun lagi di sekolah menengah.

Badan-badan mubaligh dan masyarakat Cina terlibat mendirikan sekolah-sekolah menengah dan sekolah-sekolah tersebut mendapat bantuan daripada kerajaan bagi meringankan beban kewangan yang ditanggung. Pada tahun 1950-an pelajaran menengah dijadikan ciri utama sistem persekolahan di Sabah, apabila Kerajaan Koloni mula menunjukkan minat pada bidang pendidikan. Namun demikian, kerajaan lebih suka memberi bantuan kewangan kepada sekolah-sekolah menengah mubaligh daripada memikul tanggungjawab sepenuhnya mengendalikan sekolah-sekolah itu. Alasan yang diberi ialah masalah kekurangan guru yang berkecukupan. Bagi mengatasi masalah ini, kerajaan menawarkan jawatan guru kepada isteri para pegawai Eropah yang tinggal di bandar, tetapi cara ini juga tidak berkesan kerana isteri pegawai Eropah tidak terdapat di semua bandar. Ini menyebabkan taraf

pelajaran menengah antara sebuah sekolah dengan sekolah yang lain tidak sama, akibat pengetahuan dan pengajaran guru yang berbeza.

Menjelang akhir tahun 1950-an, sekolah-sekolah menengah bantuan menyediakan pelajaran menengah sehingga tingkatan tiga dengan jumlah muridnya seramai 269 lelaki dan 100 perempuan. *Mill Hill Mission* paling banyak mengadakan sekolah menengah berbanding dengan badan-badan mubaligh yang lain. Bilangan murid yang berpeluang mengikuti pelajaran menengah, termasuk di sekolah Cina berjumlah 507 orang. Pada tahun 1952, Kerajaan Koloni merancang membina sebuah sekolah menengah untuk murid-murid lelaki dengan dibiayai oleh *Colonial Development and Welfare Scheme*. Rancangan ini hanya berhasil pada tahun 1957, apabila kumpulan pertama seramai 85 orang murid dan sembilan guru ditempatkan di Sekolah Rendah Inggeris Kerajaan, Tanjung Aru. Bangunan sekolah menengah itu siap pada tahun 1960.

Walaupun Kerajaan Koloni tidak banyak terlibat dalam usaha mendirikan sekolah menengah dan menyerahkan tanggungjawab itu kepada badan-badan mubaligh, tetapi kerajaan memberi tumpuan kepada pelajaran pertukangan bagi murid-murid lepasan darjah enam. Pada bulan Ogos 1969, kerajaan mendirikan sebuah sekolah pertukangan yang dikenali sebagai *Government Trade School* bagi melatih seramai 29 orang murid selama dua tahun dalam kursus tukang kayu. Sekolah ini mempunyai tiga orang tenaga pengajar dan diketuai oleh seorang guru besar berpengalaman yang pernah mendapat latihan pertukangan di Sekolah Tukang Bagan Serai, Perak.

Maktab Perguruan

Sebelum tahun 1952, tiada kemudahan bagi melatih guru-guru di Sabah. Antara tahun 1920-an hingga 1930-an, guru-guru terlatih di Sabah dibawa masuk dari Tanah Melayu. Kebanyakan guru-guru ini mendapat latihan di Maktab Perguruan Sultan Idris, Tanjung Malim. Selepas Perang Dunia Kedua, timbul rancangan bagi melatih guru-guru sekolah rendah untuk ditempatkan di kawasan luar bandar. Pada mulanya beberapa orang pelatih dihantar bagi mendapatkan latihan di Maktab Perguruan Sarawak. Tidak lama kemudian, Maktab Perguruan Sarawak tidak lagi dapat menerima pelatih dari Sabah kerana masalah tempat yang terbatas. Begitu juga dengan maktab perguruan yang lain di Tanah Melayu. Oleh itu timbul keperluan bagi mendirikan sebuah maktab di Sabah.

Pada tahun 1946, Kerajaan Koloni mencadangkan supaya maktab perguruan itu berasrama penuh dan dibina di kawasan luar bandar. Cadangan

itu mendapat sokongan Majlis Penasihat Gabenor dan diluluskan oleh Setiausaha Negara British. Kos pembinaan maktab yang berjumlah \$67,750 dibiayai daripada tabung *Colonial Development and Welfare Scheme*. Jumlah itu ditambah sebanyak \$4,307. Sebuah tapak seluas 38 ekar di Tuaran, iaitu 22 batu dari Jesselton dipilih bagi tujuan tersebut. Tapak itu berhampiran dengan sebuah sekolah rendah yang sesuai digunakan bagi latihan mengajar guru-guru pelatih maktab. Pada tahun 1952, maktab itu siap dibina dengan mengambil kumpulan pertama guru pelatih seramai 20 orang. Pada mulanya maktab itu dapat menampung seramai 72 orang guru pelatih lelaki dan 24 perempuan. Maktab itu dibuka dengan rasminya pada 18 Oktober 1952 oleh Duchess of Kent dan dinamakan Maktab Perguruan Kent. Maktab ini melatih guru-guru sekolah rendah untuk disalurkan ke sekolah-sekolah aliran Melayu, Inggeris dan Cina.

Pada tahun 1963, sebuah lagi maktab didirikan, iaitu Maktab Perguruan Gaya di Kota Kinabalu. Maktab ini memberi tumpuan melatih guru-guru sekolah menengah kerana keperluan guru-guru itu semakin bertambah akibat perkembangan pesat sekolah-sekolah menengah di Sabah sepanjang tahun 1960-an.

SARAWAK

Pendidikan Tradisional Masyarakat Melayu

Perkembangan pendidikan di Sarawak berlaku perlahan. Sebelum sekolah-sekolah berbentuk formal yang diperkenalkan oleh badan-badan mubaligh Kristian ditubuhkan di Sarawak, masyarakat Melayu memberi tumpuan kepada corak pelajaran tradisional. Masyarakat Melayu di Sarawak seperti juga di Tanah Melayu mempunyai sistem pelajaran tradisional yang tersendiri. Mereka membaca dan menulis dalam tulisan jawi. Pelajaran yang diajar berbentuk keagamaan dengan menekankan pengajian al-Quran. Kelas-kelas agama diadakan di masjid, surau, rumah tok guru ataupun ketua kampung. Kelas-kelas ini biasanya dikendalikan oleh tok guru, tok haji ataupun orang Arab yang datang berniaga dan kemudiannya menetap di kampung-kampung Melayu. Corak pelajaran ini bukan sahaja terdapat di Kuching, tetapi juga di kawasan-kawasan lain, terutamanya di bahagian pesisiran Sarawak dan di daerah Krian dalam Bahagian Kedua.

Masyarakat Melayu, khususnya di kalangan golongan atasan sangat mengambil berat pelajaran anak-anak mereka, terutamanya anak-anak lelaki. Kegagalan memberi pelajaran kepada anak-anak adalah sesuatu yang memalukan dan dapat menjejaskan martabat mereka. Kanak-kanak diajar

mengaji mengikut aturan *tajwid* yang betul. Walaupun terjemahan kandungan al-Quran ke dalam bahasa Melayu tidak pernah diajar, tetapi isi kandungan kitab suci itu menurut hukum-hukum tauhid, fikah Islam dan akhlak diperturunkan kepada murid-murid. Apabila kanak-kanak tamat pelajaran yang telah diuji oleh Tok Guru, suatu kenduri secara besar-besaran akan diadakan bagi meraikan kejayaan tersebut. Acara kenduri ini membuktikan masyarakat Melayu di Sarawak mengambil berat pendidikan anak-anak mereka.

Sungguhpun sebelum kemasukan kuasa Barat sudah wujud sistem pelajaran tradisional di kalangan masyarakat Melayu, tetapi satu perkara yang jelas adalah kebolehan membaca dan menulis terhad pada golongan atasan. Selain pelajaran agama, golongan bawahan tidak berpeluang mendapat pendidikan seperti yang dinikmati oleh golongan atasan. Proses pendidikan seterusnya selepas menamatkan pelajaran agama bagi kanak-kanak golongan bawahan adalah mengikuti jejak langkah ibu bapa mereka menjalankan pekerjaan harian, sama ada di rumah ataupun di kampung seperti di ladang, sawah dan laut. Sebilangan kecil sahaja yang mungkin bernasib baik meneruskan pelajaran agama dan kemudiannya berkhidmat sebagai pegawai ataupun guru-guru agama.

Pendidikan Tidak Formal Masyarakat Dayak

Keadaan masyarakat Dayak berbeza daripada masyarakat Melayu kerana mereka tidak terdedah kepada apa-apa jenis pendidikan yang bercorak formal. Tradisi tulisan memang tidak wujud dalam masyarakat Dayak kerana kemahiran dan pengetahuan yang hendak diperturunkan daripada suatu generasi kepada generasi yang lain biasanya dilakukan secara lisan ataupun contoh teladan. Tradisi lisan disifatkan sebagai suatu bentuk pendidikan tidak formal yang dilalui oleh kanak-kanak dalam masyarakat Dayak.

Keluarga dan struktur rumah panjang memainkan peranan penting dan berkesan bagi membentuk perlakuan kanak-kanak yang dapat diterima oleh masyarakat. Tidak ada guru yang ditugaskan mengajar kanak-kanak di rumah panjang secara formal. Kanak-kanak lelaki belajar nama dan kegunaan pokok-pokok dengan mendengar daripada orang yang lebih tua dan berpengalaman. Manakala kanak-kanak perempuan belajar menumbuk padi, mengumpul ulam, ataupun menganyam tikar dengan melihat kegiatan yang dilakukan oleh kaum perempuan yang lebih tua. Oleh itu proses pendidikan secara tidak formal di Rumah Panjang bermula dengan kegiatan seharian yang disuruh oleh ibu bapa ataupun perkara-perkara yang menarik minat kanak-kanak

tersebut. Mereka yang memberi tunjuk ajar biasanya mempunyai hubungan kekeluargaan yang rapat dengan kanak-kanak berkenaan. Pendek kata proses pendidikan secara tidak formal ini bertujuan melatih kanak-kanak tersebut supaya bersedia memainkan peranan sebagai orang dewasa bagi menggantikan generasi yang lebih tua.

Sekolah Vernakular Melayu

Sebelum sekolah Melayu kerajaan didirikan, masyarakat Melayu Sarawak mempunyai sebuah sekolah Melayu yang dikenali sebagai Sekolah Inche Buyong. Nama sekolah ini diambil sempena nama pengasasnya, Encik Buyong, seorang guru bahasa Melayu yang berasal dari Sumatera. Beliau juga pernah bertugas sebagai penterjemah mahkamah semasa pemerintahan James Brooke. Selain itu, terdapat sebuah lagi sekolah yang dinamakan 'Sekolah Mekah' pada tahun 1861. Tidak banyak maklumat yang diketahui berkenaan sekolah ini. Namun begitu berasaskan namanya, besar kemungkinan sekolah ini mengajar pelajaran berbentuk keagamaan, terutamanya membaca al-Quran, di samping pelajaran membaca dan menulis jawi, serta ilmu kira-kira yang mudah.

Pada tahun 1873 *The Colonial Directory* ada menyenaraikan nama Sekolah Datu sebagai salah sebuah sekolah Melayu di Kuching. Sekolah ini mungkin ditubuhkan oleh seorang Datu tempatan dan letaknya di Kampung Datu. Pada masa yang sama, Ranjer Sarawak mengadakan kelas-kelas terutamanya untuk Ranjer Melayu dan Dayak. Kelas-kelas ini dikendalikan dalam bahasa Melayu dan Inggeris. Sehingga tahun 1876, seramai 34 orang Ranjers mendapat pendidikan melalui kelas-kelas ini.

Sekolah Melayu Kerajaan yang pertama dibuka pada bulan Jun 1883 di Kuching. Sekolah ini mendapat bantuan kerajaan dan dikhaskan kepada orang Melayu sahaja. Pada mulanya sekolah ini dikenali dengan nama Sekolah Abang Kassim, tetapi kemudiannya nama itu ditukar kepada Sekolah Kampung Jawa. Pada tahun 1889, terdapat seramai 117 orang murid yang belajar dalam enam buah darjah. Antara mata pelajaran yang diajar ialah agama Islam, membaca dan menulis, asas kira-kira, ilmu alam dan tawarikh negeri-negeri Melayu. Mata pelajaran tambahan yang diajar ialah bahasa Inggeris, iaitu tiga kali seminggu oleh seorang guru yang didatangkan dari sekolah ASPG bernama John Lewis.

Sambutan yang menggalakkan kepada Sekolah Abang Kassim mendorong kepada pembukaan sebuah lagi sekolah Melayu di Kuching. Sekolah ini

dikenali sebagai Sekolah Kampung Gersik. Mata pelajaran yang diajar di sekolah ini hampir sama dengan Sekolah Abang Kassim. Bagi menggalakkan kehadiran murid-murid, kedua-dua buah sekolah mengadakan pelajaran agama Islam di sebelah pagi. Selain itu, murid-murid juga diajar membaca dan menulis jawi, serta bahasa Inggeris sebagai mata pelajaran tambahan.

Pada bulan Januari 1901, Charles Brooke membentangkan cadangan bagi menubuhkan *Government Lay School* kepada Majlis Tertinggi Negeri Sarawak. Sekolah ini mempunyai falsafah pendidikannya sendiri dengan setiap kaum diberi peluang belajar melalui bahasa ibunda sendiri. Brooke menyatakan, rancangan itu bertujuan mengekalkan kemurnian kebudayaan tempatan supaya tidak dicemari oleh unsur-unsur dari luar. (Andaya & Andaya, 1983) Mengikut rancangan itu, kanak-kanak daripada kaum Melayu, Cina dan India ditempatkan di bawah satu bumbung, tetapi belajar secara berasingan. Sekolah ini pada keseluruhannya bercorak sekular dengan menekankan kepada pendidikan vernakular dan pembelajaran asas. Kanak-kanak diajar membaca dan menulis dalam bahasa ibunda masing-masing, di samping mata pelajaran seperti Ilmu Hisab, Ilmu Alam dan Sejarah. Selain itu, mata pelajaran vokasional seperti Kejuruteraan Awalan, Drafting, Ukur, Bertukang Besi, Membuat Kasut, Bertukang Kayu dan Menjahit juga diajar. Peperiksaan tidak terlalu formal kerana penilaian lebih tertumpu kepada kemahiran dan kebolehan murid dalam bidang yang dipelajari.

Government Lay School mula dibuka pada tahun 1903 di Kuching dengan tiga orang guru dan 30 orang murid Melayu, 60 Cina dan 10 India. Pada mulanya bahasa Inggeris tidak diwajibkan, tetapi apabila semakin ramai murid berpindah ke sekolah Inggeris berhampiran, iaitu Sekolah St. Thomas, mata pelajaran bahasa Inggeris diberi lebih tumpuan. Bilangan murid Melayu kemudiannya mula merosot kerana ketiadaan pelajaran agama Islam. Mereka memilih, sama ada ke Sekolah Gerisik ataupun Sekolah Kampung Jawa. Keadaan ini diatasi pada tahun 1906, apabila seorang Nazir Sekolah, Mr. Lewis membuat peraturan yang membenarkan murid-murid Islam menghadiri kelas-kelas agama di Sekolah Kampung Jawa dan Kampung Gerisik di sebelah pagi. Keputusan itu menyebabkan sekolah ini mendapat sambutan daripada kanak-kanak Melayu sehingga mempunyai lebih identiti sebagai sekolah Melayu.

Sementara itu, bilangan murid-murid aliran Cina di sekolah ini semakin merosot mulai tahun 1915 kerana ibu bapa kurang yakin dengan pengajaran bahasa Inggeris. Kebanyakan orang Cina yang kaya lebih berminat

menghantar anak-anak mereka ke sekolah-sekolah mubaligh yang menggunakan bahasa Inggeris sebagai bahasa pengantar. Oleh kerana kurang sambutan daripada masyarakat Cina, pada tahun 1920 bahagian pendidikan Cina dalam *Government Lay School* ditutup. Begitu juga bahagian pendidikan Tamil ditutup pada tahun 1911 atas alasan yang sama. Bahagian pendidikan Melayu diteruskan hingga tahun 1931, apabila sekolah ini digabungkan dengan Sekolah Kampung Jawa yang membawa lahirnya sebuah maktab yang dinamakan James Brooke Malay College. Nama itu kemudiannya ditukarkan kepada Maktab Madrasah Sarawak (Sabihah Osman, 1990).

Sebagaimana di Kuching, sekolah-sekolah vernakular Melayu juga ditubuhkan di beberapa bahagian lain di Sarawak. Sekolah Melayu Kerajaan yang pertama di luar Kuching dibuka pada tahun 1903. Sekolah ini yang terletak di Simanggang, Bahagian Kedua dikenali sebagai Sekolah Abang Aing mengambil sempena nama Pegawai Anak Negeri di bandar itu. Pada tahun 1925, Sekolah Melayu Sadong dibuka dan diikuti dengan Sekolah Melayu di Bau empat tahun kemudian. Manakala di Bahagian Ketiga, sekolah Melayu yang pertama dibuka di Bintulu pada tahun 1912 dengan jumlah murid seramai 45 orang. Selepas beberapa tahun, sekolah ini terpaksa ditutup kerana masalah kekurangan murid. Pada tahun 1917, sekolah ini dibuka semula dengan kurikulumnya memberi tumpuan kepada pelajaran amali seperti teknik perikanan, cara penanaman sagu dan mengambil getah jelutong untuk dieksport. Langkah ini berjaya menarik lebih ramai murid. Menjelang tahun 1930, bilangan murid yang belajar meningkat kepada 115 orang. Selain di Bintulu, sekolah vernakular Melayu juga dibuka di Oya dan Mukah. Pada tahun 1924, terdapat seramai 151 orang murid di sekolah-sekolah vernakular Melayu di luar Kuching, terutamanya di Bahagian Kedua dan Ketiga (Sabihah Osman, 1990).

Sekolah Mubaligh Kristian

Usaha awal mendirikan sekolah mubaligh dimulakan oleh Rev. William Bodman Wright apabila beliau membuka sebuah kelas dewasa yang mengandungi enam orang murid lelaki pada bulan Julai 1848. Kelas ini ditempatkan di bahagian bawah *Court House*, Kuching yang terletak di tepi Sungai Sarawak. Murid-murid ini mempunyai keinginan yang kuat untuk belajar. Di samping itu, kelas untuk kaum perempuan juga dibuka dan dikendalikan oleh isteri sahabat W.B. Wright yang bernama Harriette McDougall. Minat pelajar perempuan yang belajar di kelas ini berbeza daripada pelajar lelaki. Ada kalanya ramai pelajar yang hadir dan pada masa lain hampir tiada langsung. Pelajar perempuan membawa bersama baju untuk

dijahit dan mereka tidak datang untuk belajar dan menulis semata-mata. Kebanyakan mereka yang datang itu didorong oleh keinginan melihat 'orang putih'. Tidak lama kemudian, kelas untuk perempuan terpaksa ditutup kerana sambutan yang diterima semakin merosot.

Usaha yang lebih mantap menubuhkan sekolah dilakukan pada bulan Ogos 1848, apabila Rev. W.B. Wright membuka sebuah 'Sekolah Harian' untuk kanak-kanak lelaki. Sekolah itu kemudiannya dijadikan sebagai sebuah sekolah berasrama selepas James Brooke meminta mereka memelihara empat orang kanak-kanak yatim piatu keturunan Serani berumur antara dua hingga lima tahun setengah. Berikutan dengan usaha itu, muncullah sekolah mubaligh pertama di Sarawak. Penubuhan sekolah ini merupakan sebahagian daripada usaha kumpulan mubaligh bagi menyebarkan agama Kristian kepada penduduk di Sarawak melalui bidang pelajaran.

Pada bulan September 1848, Rajah James Brooke memberi tanah seluas 40 ekar bagi membolehkan pihak mubaligh menjalankan kegiatan dakwah. Di situlah mereka mendirikan sebuah bangunan tiga tingkat yang dikenali sebagai *College Hill*. Apabila bangunan ini siap, semua murid dipindahkan ke bangunan baru dan bermulalah sebuah sekolah mubaligh berasrama penuh yang dinamakan sebagai Sekolah Mission Kuching (Syed Idrus & Santhiram, 1990:36). Selepas kejayaan di Kuching, beberapa sekolah yang dikendalikan oleh mubaligh dibuka di kawasan pedalaman. Di bawah naungan *Borneo Church Mission*, beberapa buah sekolah dibuka di Lundu, Banting, Simanggang dan Batang Lupar. Walau bagaimanapun sambutan penduduk tempatan tidak berterusan dan kebanyakan sekolah ini akhirnya terpaksa ditutup kerana kekurangan murid.

Sementara itu, Sekolah Mission Kuching di Kuching terus berkekalan. Pada tahun 1882, terdapat seramai 42 orang murid yang tinggal di asrama dan jumlah itu terus meningkat dalam tahun-tahun berikut. Pada tahun 1885, bangunan sekolah diperbesarkan dengan sumbangan derma daripada Charles Brooke, *The Borneo Company Limited* dan *Bishop Chambers*. Bangunan baru ini dirasmikan sendiri oleh Charles Brooke pada 13 Ogos 1886. Beliau kemudiannya mengumumkan bahawa bangunan baru sekolah dijadikan sekolah lelaki yang dinamakan Sekolah St. Thomas, manakala bangunan yang sedia ada ditukarkan menjadi sekolah perempuan dengan nama Sekolah St. Mary.

Tahun	Bilangan Sekolah	Bilangan Murid
1921	26	984
1927	39	1,983
1940	52	3,932

Sumber: J.N. Seymour (1967), *Education in Sarawak Under Brooke Rule, 1841-1941*, Tesis Sarjana Sastera, University of Hawaii, hlm. 24.

Jadual 2 Bilangan Sekolah Mengikut Jenis di Sarawak, 1930 dan 1938

Di samping badan-badan mubaligh Anglican, terdapat dua lagi badan mubaligh Kristian yang giat menjadikan bidang pendidikan sebagai usaha mengembangkan agama Kristian. Kedua-duanya ialah kumpulan Roman Katolik yang bergiat cergas menjelang akhir abad ke-19 dan kumpulan Methodist Amerika yang diketuai oleh James Hoover. Kumpulan Methodist menumpukan kegiatan mereka di kalangan masyarakat Foochow di Bahagian Ketiga. Pada tahun 1883, seorang paderi Roman Katolik dari Kolej St. Joseph di England tiba di Sarawak dan membuka sebuah sekolah mubaligh Roman Katolik yang diberi nama Sekolah St. Joseph. Dua tahun selepas itu, enam orang rahib *Sister of Mercy* tiba di Sarawak dan memulakan 'Convent' di hadapan Sekolah St. Joseph yang kemudiannya dinamakan Sekolah St. Theresa. Sekolah St. Joseph berkembang dengan baik. Bilangan muridnya bertambah daripada 152 orang pada tahun 1918 kepada 486 orang tahun 1931 dan sebilangan besarnya terdiri daripada kaum Cina. Mereka diajar dengan kurikulum yang sama dengan Sekolah St. Thomas, kecuali pelajaran agama Kristian.

Kegiatan mubaligh Roman Katolik di kawasan lembah Rajang terus berkembang dengan pembinaan sekolah di Mukah oleh Father Bernard Mulder dan Kelab Sibu untuk bekas murid bagi menghindarkan mereka dengan kegiatan yang kurang baik. Pada tahun 1925, sebuah sekolah perempuan dibuka di situ dan diikuti dengan sebuah sekolah lagi yang dinamakan Sacred Heart Convent pada tahun 1929. Seterusnya pada tahun 1937, Sekolah St. Anthony dibuka di Sarikei dan sebuah sekolah lagi yang juga dinamakan sebagai Sekolah St. Joseph dibuka di Bahagian Keempat, Sarawak pada masa yang sama. (Syed Idrus & Santhiram, 1990:71)

Secara keseluruhannya sekolah-sekolah mubaligh, sama ada yang dikendalikan oleh mubaligh Anglican ataupun Roman Katolik mendedahkan penduduk Sarawak kepada pengaruh pendidikan Barat, terutamanya kepada orang Cina. Oleh kerana orang Melayu diberi keutamaan untuk diambil berkhidmat dalam pentadbiran Sarawak, ramai orang Cina memilih bagi mendapatkan pendidikan Inggeris di sekolah-sekolah mubaligh. Cara ini memudahkan mereka mencari pekerjaan sebagai kerani dalam syarikat-syarikat swasta ataupun menjadi kelasi dan juruteknik dengan syarikat perkapalan Sarawak. Matlamat asal kumpulan mubaligh bagi menyebarkan agama Kristian kepada penduduk tempatan, terutamanya kaum bumiputera tidak tercapai sepenuhnya. Walaupun begitu pembukaan sekolah-sekolah mubaligh di kawasan luar bandar meletakkan asas yang kukuh kepada sebuah sistem pendidikan ala Barat di Sarawak.

Sekolah Vernakular Cina

Oleh kerana catatan yang terbatas berkenaan sekolah Cina, kebanyakan maklumat berkaitan sekolah vernakular Cina diperolehi dari Chinese Methodist School, iaitu sebuah sekolah Cina yang diusahakan oleh seorang mubaligh Methodist dari Amerika bernama John Hoover. Sebilangan besar sekolah-sekolah ini berkembang di kawasan pedalaman Foochow di kawasan Batang Rajang, terutamanya Sibu, Sarikei dan Simanggang. Ada antara sekolah-sekolah ini mendapat bantuan kerajaan dengan nama 'sekolah kerajaan', sama seperti sekolah-sekolah Melayu. Perkembangan sekolah-sekolah Cina di kawasan-kawasan lain tidak begitu menggalakkan.

Sebenarnya pertumbuhan sekolah-sekolah Cina sebelum Perang Dunia Pertama berlaku secara perlahan berbanding dengan keadaan selepas perang. Walaupun pentadbiran Brooke menggalakkan pertumbuhan sekolah Cina dengan memberi bantuan, tetapi kebanyakan sekolah-sekolah Cina bergerak sendiri, tanpa mengharapkan bantuan kerajaan. Ini menyebabkan sekolah-sekolah Cina dapat bergerak bebas, tanpa penyeliaan atau kawalan pihak kerajaan. Masyarakat Cina di Sarawak dikatakan telah lama mempunyai keinginan menubuhkan sekolah vernakular sendiri sejak tahun 1871. Ini kerana ada di kalangan orang Cina meramalkan pendidikan di sekolah vernakular Cina dapat melahirkan pedagang ataupun kerani yang lebih cekap berbanding dengan sekolah mubaligh. Orang Cina mengkritik sikap sekolah-sekolah mubaligh kerana mengasingkan murid-murid Cina daripada keturunan dan kaumnya. Malah mereka juga menegaskan bahawa sekolah mubaligh tidak akan menukarkan orang Cina menjadi orang Inggeris (Syed Idrus & Santhiram, 1990).

Beberapa percubaan pernah dilakukan bagi membuka sekolah vernakular Cina, tetapi sesetengah usaha itu tidak berjaya, kecuali tiga buah sekolah di Bahagian Ketiga yang memperlihatkan kejayaan yang menggalakkan. Antara sekolah Cina yang terawal ditubuhkan di Pekan Paku pada tahun 1870. Sekolah ini dimulakan dengan sebelas orang murid kerana orang Cina di situ tidak mahu menghantar anak-anak mereka ke sekolah mubaligh yang dianggap sebagai 'meruntuhkan moral'. Pada tahun 1904, sebuah sekolah lagi dibuka di Lundu bagi menggantikan sekolah mubaligh ASPG yang ditutup.

Pada awal abad ke-20 beberapa buah sekolah vernakular Cina ditubuhkan. Pada tahun 1912, Persatuan Cina Sarawak membuka sebuah sekolah yang dinamakan *Hokkien Free School* bagi mengajar dalam bahasa Cina dengan pembiayaan awal sebanyak \$15,000. Di samping itu, sekolah ini juga mengadakan bahasa Inggeris sebagai satu daripada mata pelajaran yang diajar di sekolah. Semasa Charles Brooke membuat lawatan ke sekolah itu, beliau mencadangkan supaya dimasukkan mata pelajaran Pertukangan Kayu dan Besi ke dalam kurikulum supaya bidang dan peluang pekerjaan bagi lulusan sekolah itu dapat diperluaskan.

Perkembangan sekolah-sekolah Cina di kalangan masyarakat Cina Foochow yang menetap di sekitar Sibu dan Binatang sangat menggalakkan. James Hoover, seorang mubaligh Methodist dari Amerika memainkan peranan penting dalam pertumbuhan sekolah-sekolah Cina di kawasan ini. Hoover dengan bantuan isterinya, Mary membuka sebuah sekolah Foochow di Sungai Merah berhampiran Sibu dengan bilangan kanak-kanak seramai 40 orang. Ini diikuti dengan pembukaan beberapa sekolah kecil dengan seorang guru untuk setiap sekolah bagi memastikan keperluan pendidikan masyarakat Foochow dapat dipenuhi. Pada sebelah pagi, guru-guru dan murid-murid bersama-sama bekerja di ladang dan mereka menghadiri kelas pada sebelah petang. Perbelanjaan bagi membiayai sekolah ditanggung melalui suatu bentuk syarikat kerjasama yang ditubuhkan dan peratusan kecil yang dipotong daripada jualan hasil ladang untuk dana sekolah.

Selepas Perang Dunia Pertama, pertumbuhan sekolah-sekolah vernakular Cina sangat menggalakkan. Keadaan ini berlaku akibat semangat kebangsaan yang semakin di kalangan masyarakat Cina di seberang laut, termasuk di Sarawak selepas meletusnya revolusi di negara China pada tahun 1911. Oleh itu sekolah-sekolah Cina dijadikan alat bagi memupuk taat setia penduduk keturunan Cina kepada negara China. Perkembangan ini menyebabkan kebanyakan sekolah yang sebelum itu mengajar mengikut dialek bahasa

masing-masing mula beralih kepada bahasa Mandarin. Pentadbiran Brooke kemudiannya mengharamkan pengajaran bahasa Mandarin kerana bahasa itu digunakan sebagai alat propaganda bagi kegiatan subversif.

Selepas Jabatan Pelajaran Sarawak ditubuhkan pada tahun 1924, jabatan ini ditugaskan mengawasi sekolah-sekolah vernakular Cina yang jumlahnya semakin bertambah setiap tahun. Namun begitu, tugas itu sukar dilaksanakan kerana hanya separuh sahaja sekolah Cina menerima bantuan kerajaan. Walaupun Jabatan Pelajaran menghantar arahan melalui surat pekeliling kepada semua sekolah, tetapi hanya sekolah yang menerima bantuan kerajaan mematuhi arahan itu. Akibat pelbagai masalah yang dihadapi, tugas mengawasi sekolah-sekolah Cina diambil alih oleh Urusetia Hal Ehwal Orang Cina yang ditubuhkan. Urusetia ini mengawasi dengan rapi semua sekolah yang berdaftar. Peraturan yang menghalang ajaran doktrin komunis dikeluarkan daripada semasa ke semasa, di samping menyenaraikan nama-nama buku yang diharamkan. Mana-mana sekolah yang didapati melanggar peraturan itu dikenakan tindakan. Pada tahun 1931, Jabatan Pelajaran mengeluarkan sendiri buku sejarah Sarawak dalam bahasa Cina bagi kegunaan di sekolah-sekolah berkenaan supaya mereka tidak bergantung kepada buku daripada luar, terutamanya negara China.

Walaupun terdapat kawalan ketat ke atas sekolah-sekolah vernakular Cina, tetapi bagi sekolah-sekolah yang sudah mantap, perkembangan baru ini tidak banyak menjejaskan mereka. Sekolah Foochow yang dikendalikan oleh James Hoover dan isterinya terus berkembang dan pada tahun 1927, terdapat 19 buah sekolah yang kebanyakannya tertumpu di Sibü, Binatang dan Sarikei dengan bilangan murid yang berjumlah 700 orang. Begitu juga sekolah-sekolah di luar kawasan Sibü, murid-muridnya masih bekerja di sebelah pagi dan belajar di sebelah petang. *Hokkien Free School* di Kuching juga berkembang baik sehingga menubuhkan sebuah sekolah perempuan yang dinamakan sebagai *Hokkien Girls' School* pada tahun 1922.

Secara keseluruhannya pertumbuhan sekolah-sekolah vernakular Cina berlaku dengan pesat akibat kesedaran masyarakat Cina berkenaan kepentingan pelajaran kepada anak-anak mereka. Oleh itu masyarakat Cina berusaha mendirikan sekolah-sekolah vernakular Cina, tanpa bergantung pada bantuan kerajaan. Ini menyebabkan sekolah-sekolah ini dapat bergerak bebas dalam menentukan kurikulumnya sendiri dan tidak terlalu terikat pada arahan dan peraturan daripada pihak kerajaan. Malah ada antara sekolah-sekolah ini seperti Sekolah Min Teck di Sarikei menunjukkan pencapaian yang

cemerlang oleh murid-muridnya dalam peperiksaan Senior Cambridge pada tahun 1930 (Syed Idrus & Santhiram, 1990).

Usaha-Usaha Mengemaskinikan Pendidikan Di Sabah Dan Sarawak Sebelum 1963

Apabila Sabah menjadi tanah jajahan British selepas Perang Dunia Kedua, kerajaan British menyediakan rancangan pendidikan negeri itu melalui suatu dasar pendidikan yang digubal. Mengikut dasar itu, pendidikan di sekolah rendah ditetapkan selama enam tahun. Pada tahun 1954, kerajaan British melantik Ketua Pegawai Pelajaran Kent di United Kingdom, E.W. Woodhead bagi mengkaji perkembangan pelajaran di Sabah dan Sarawak dan seterusnya membuat syor-syor, terutamanya berkenaan pembiayaan pelajaran, serta menyusun semula pentadbiran pelajaran bagi kedua-dua buah negeri itu.

Laporan Woodhead yang bertajuk *North Borneo Educational Survey* diterbitkan pada tahun 1955. Laporan itu memperakukan beberapa cadangan bagi memperkemaskan sistem persekolahan di Sabah dan Sarawak. Laporan Woodhead mendedahkan beberapa kelemahan dalam pendidikan di peringkat rendah kurikulum sekolah seperti peruntukan yang tidak seimbang untuk mata pelajaran seni lukis, pertukangan tangan, pendidikan jasmani dan muzik. Laporan itu juga menyentuh masalah kekurangan buku-buku teks yang sesuai untuk pelbagai jenis mata pelajaran sekolah dan peruntukan geran kewangan yang tidak seimbang kepada sekolah-sekolah.

Kerajaan Sabah menerima kajian Laporan Woodhead dengan beberapa pindaan, terutamanya berkenaan bagaimana hendak menyatukan ketiga-tiga sistem persekolahan yang berbeza ke dalam suatu sistem pendidikan bercorak kebangsaan yang dapat diterima oleh semua pihak. Satu jawatankuasa khas ditubuhkan bagi mengkaji keseluruhan sistem pelajaran di Sabah. Pada mulanya, kerajaan memberi tumpuan bagi memperbaiki pengajaran bahasa Melayu dan bahasa Inggeris di sekolah-sekolah Cina, bahasa Melayu di sekolah-sekolah Inggeris dan bahasa Inggeris di sekolah-sekolah Melayu.

Laporan Woodhead dibentangkan dalam sidang Majlis Undangan Negeri Sabah untuk dijadikan satu dasar pelajaran. Selepas dibahaskan, Majlis Undangan Negeri Sabah membuat dua ketetapan berhubung dengan kedudukan pendidikan di Sabah. Pertama, pelajaran rendah diberi secara percuma dan kerajaan bertanggungjawab secara langsung terhadap perjalanan sekolah-sekolah itu dan peruntukan kewangan. Kedua, kerajaan tidak perlu mengambil

alih semua sekolah kerana tindakan itu dapat dilakukan secara berperingkat-peringkat melalui beberapa langkah berikut, iaitu:

- Sekolah-sekolah baru tidak boleh didirikan, tanpa kebenaran kerajaan terlebih dahulu.
- Jika timbul keperluan bagi menubuhkan sekolah baru, perkara itu terletak di bawah tanggungjawab kerajaan.
- Kerajaan memikul tanggungjawab menyediakan pelajaran rendah Melayu ataupun Cina dan sekolah menengah.
- Sekolah-sekolah Inggeris yang dikendalikan oleh badan-badan mubaligh diteruskan. Sebarang perubahan yang akan dilakukan perlu dirundingkan terlebih dahulu dengan badan-badan mubaligh dan sekolah berkenaan.
- Subsidi tidak akan diberi kepada sekolah yang tidak mahu diletakkan di bawah tanggungjawab kerajaan.

Segala cadangan dan pindaan laporan daripada jawatankuasa khas yang dibentuk bagi meneliti Laporan Woodhead dilaksanakan pada tahun 1956. Antara langkah penting yang diambil ialah membentuk Lembaga Pelajaran Borneo Utara yang dianggotai oleh kakitangan awam yang mewakili pelbagai kaum, agama dan kepentingan dengan Setiausaha Majlis Tempatan dilantik menjadi pengerusi dan Pengarah Pelajaran sebagai ahli. Lembaga Pelajaran ditugaskan menasihati Gabenor dalam segala perkara yang dianggap penting berkenaan pendidikan di Sabah, terutamanya penubuhan sekolah-sekolah baru dan bantuan kepada sekolah-sekolah persendirian. Lembaga juga boleh membentuk suatu jawatankuasa bertindak dalam perkara-perkara tertentu, jika difikirkan perlu.

Manakala di Sarawak, Laporan Woodhead mengakui kurikulum sekolah rendah dikendalikan dengan baik bagi membantu murid-murid membuat pemilihan untuk peringkat pengajian selanjutnya dan menyediakan kepada mereka, pendidikan selepas tahun keempat dan keenam di sekolah rendah. Laporan ini juga memperakukan bahasa Inggeris diberi penekanan yang lebih bagi menjadikan bahasa itu sebagai *lingua franca*, kecuali di sekolah-sekolah Cina yang bahasa Inggeris harus diajar mulai tahun pertama sekolah menengah. Laporan Woodhead mengesyorkan supaya buku-buku teks yang berorientasikan negeri Sarawak harus ditambah bagi menggantikan buku-buku yang dibawa masuk dari United Kingdom, negara China dan Tanah Melayu. Selain itu, Laporan Woodhead mencadangkan supaya ditambah

bilangan sekolah-sekolah rendah di kawasan pedalaman bagi membolehkan penduduk di kawasan berkenaan turut sama menikmati peluang pendidikan. Berkaitan pendidikan menengah, Laporan Woodhead memperakukan pendidikan menengah diadakan selama tiga tahun dalam pengantar Inggeris sebagai persediaan untuk murid-murid yang tidak mahu meneruskan pelajaran ke peringkat menengah atas. Laporan ini juga mencadangkan supaya sekolah-sekolah Cina menyesuaikan keperluan pendidikan di Sekolah Menengah Rendah (*Junior Middle*) dengan kewujudan peluang-peluang pekerjaan di Sarawak. Selain itu, sekolah-sekolah Cina perlu mempertingkatkan pengajaran bahasa Inggeris bagi membolehkan murid-murid itu mengambil peperiksaan *Junior Secondary Education*.

Kesimpulan

Pada umumnya bidang pendidikan semasa pentadbiran Syarikat Berpiagam Borneo Utara British di Sabah berkembang perlahan. Keadaan ini berlaku kerana pihak kerajaan ketika itu lebih mengutamakan bidang perniagaan dan memelihara kepentingan mereka sahaja. Bidang-bidang lain seperti pendidikan diserahkan kepada pihak-pihak yang berminat mengambil alih tanggungjawab itu. Secara kebetulan badan-badan mubaligh Kristian yang mempunyai kepentingan menyebarkan agama Kristian mengambil tugas itu dan mengisi kekosongan dalam bidang pendidikan. Pihak kerajaan menggalakkan kegiatan mereka kerana secara tidak langsung ia dapat membantu meringankan beban kerajaan bagi memenuhi tanggungjawab sosial kepada masyarakat tempatan.

Oleh kerana Syarikat Berpiagam Borneo Utara British memerlukan tenaga rakyat tempatan bagi membantu kerja-kerja seharian, galakan diberi kepada badan-badan mubaligh Kristian bagi melatih anak-anak tempatan membaca, menulis dan mengira yang membolehkan mereka memahami arahan atau notis yang dikeluarkan oleh pihak kerajaan. Secara tidak langsung kegiatan badan-badan mubaligh Kristian sedikit sebanyak dapat menyumbang dalam menggalakkan perkembangan pendidikan di Sabah, terutamanya sebelum Perang Dunia Kedua.

Keadaan yang hampir sama juga berlaku di Sarawak. Sepanjang pentadbiran keluarga Brooke selama 100 tahun (1841-1941), ternyata mereka tidak mempunyai matlamat pendidikan yang jelas. Walaupun pentadbiran Brooke memberi sokongan dan kemudahan kepada badan-badan mubaligh Kristian bagi menubuhkan sekolah-sekolah, tetapi dasar pentadbiran Brooke mencerminkan dasar tidak campur tangan dalam bidang pendidikan.

Tanggungjawab dalam bidang pendidikan diserahkan kepada badan-badan mubaligh dan pihak-pihak tertentu sahaja. Bagi kumpulan ini, bidang pendidikan dijadikan saluran menyebarkan agama di kalangan masyarakat tempatan. Dasar tidak campur tangan ini juga secara tidak langsung membiarkan penduduk bumiputera kekal dengan corak hidup tradisi yang diamalkan sekian lama.

Menerusi dasar itu, selama 100 tahun sepanjang pentadbiran Brooke, penduduk bumiputera yang terus 'dipelihara' daripada sebarang ancaman luar sehingga menjadikan mereka berada dalam kegelapan dan jahil berkenaan pengetahuan politik di luar kampung mereka. Ini merupakan antara sebab yang dapat menjelaskan mengapa kesedaran politik dan nasionalisme tidak wujud di Sarawak ketika itu. Keadaan ini berkait dengan dasar pemerintahan James Brooke yang membiarkan soal pendidikan bumiputera terus dikendalikan oleh badan-badan persendirian, termasuk badan-badan mubaligh Kristian dan ketua-ketua tempatan. Pihak kerajaan hanya memberi bantuan yang paling minimum. Selepas Charles Brooke menjadi pemerintah, barulah kerajaan mengambil sedikit tanggungjawab dengan menubuhkan sekolah Melayu kerajaan yang pertama pada tahun 1883, di samping menyokong pihak-pihak lain mendirikan sekolah. Namun begitu, peruntukan kewangan yang terbatas menyebabkan perkembangan sekolah-sekolah itu lembap dan perlahan.

Apabila Sabah dan Sarawak menjadi tanah jajahan British selepas Perang Dunia Kedua, beberapa usaha dilakukan bagi memperbaiki sistem pendidikan di kedua-dua negeri itu melalui pelbagai cadangan dalam Laporan Woodhead pada tahun 1955. Usaha-usaha bagi mengemas kini dan memperbaiki sistem pendidikan di kedua-dua negeri itu diteruskan selepas Sabah dan Sarawak merdeka menerusi Malaysia pada tahun 1963. Ini dilakukan dengan menyeragamkan sistem pendidikan di Sabah dan Sarawak dengan dasar pendidikan di Tanah Melayu bagi melahirkan sebuah masyarakat yang bersatu, berdisiplin dan terlatih bagi memenuhi keperluan negara.

Nota Hujung

¹ Sebelum tahun 1946, Sabah ditadbirkan oleh Syarikat Berpiagam Borneo Utara British (BNBC). Mulai 15 Julai 1946, pentadbiran negeri itu diserahkan kepada Pejabat Tanah Jajahan British dan diberi taraf *Crown Colony*. Kerajaan yang memerintah Sabah selepas tahun 1946 biasa disebut sebagai 'Kerajaan Koloni'.

² Sebenarnya dasar yang diperkenalkan oleh Charles Brooke hampir sama dengan dasar pelajaran kerajaan British di Tanah Melayu. Bentuk kurikulum yang diajar hampir sama,

iaitu menekankan pengetahuan dan pembelajaran asas. Walau bagaimanapun kerajaan British di Tanah Melayu tidak meletakkan kesemua kanak-kanak di bawah satu bumbung, tetapi memisahkan sekolah mengikut aliran pengantar masing-masing. Misalnya pengantar Melayu untuk sekolah Melayu, pengantar Cina untuk sekolah Cina dan pengantar Tamil untuk sekolah Tamil. Sebaliknya di Sarawak, terdapat hanya sebuah sekolah yang mengendalikan ketiga jenis aliran bahasa pengantar dan kelas.

Bibliografi

- Andaya, Barbara Watson & Leonard Andaya (1983), *Sejarah Malaysia*, Petaling Jaya: Macmillan.
- Sabihah Osman (1990), *Perkembangan Pelajaran Bumiputera Sarawak, 1841-1941*, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Seymour, J. N. (1967), *Education in Sarawak Under Brooke Rule, 1841-1941*, Tesis Sarjana Sastera, Honolulu: University of Hawaii.
- Syed Idrus Syed Ahmad & R. Santhiram (1990), *Perkembangan Pendidikan di Sarawak*, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Tregonning, K.G. (1965), *A History of Modern Sabah*, Kuala Lumpur: University of Malaya Press.